

Zov planine

Stjepan Vrdoljak (Split)

Ujutro, kad se dižem s kreveta, moji prvi pogledi na vanjski svijet upereni su obično na strme litice S v. J ure na K oz j a k u. U tim sivim golim líticama, ispranim i čistim, a za rana i vedra jutra još čišćim, oštros i izrazito modeliranim, kao da leži neka vječna smirenost i prirodna jednostavnost.

Ta smirenost i čistoća vjekovima kišom ispiranog krša i prirodna jednostavnost, nenarušena nikakovom nasilnom ili umjetnom natruhom ljudske ruke, u ranim časovima jutra, dok mi još dušu nisu sapeli okovi dnevnog života, svakiput mi po unutrašnjosti razlijevaju blaženstvo. Neka neodoljiva sila vuče me tim golim hridinama, koje uza svu svoju golotinju imaju u sebi nešto neodoljivo privlačiva. Kolika bi to bila sreća, kada bih se toga časa našao negdje u zaklonici strme litice i odatle, nemučen ni malo mislima svakidašnjice, predao se samo osjećajima, što ti se u duši redaju pod utiscima simfonije sunca, mora i golog strmog krša!

Previše toga želiš, čovječe, što svakog dana promatraš sa prozora predrasudama i svakim porokom sapetog grada strme hridi Kozjaka u jutarnjem rađanju! Zatomi na silu, robe grada, taj iskonski zov prirode, dobro poznat tvojim davnim pradjedovima, koji su mu se do izdovoljenja odazivali, i budi sretan, budeš li se mogao Svetom Nedjeljom njemu odazvati.

I napokon, sutra je moja Nedjelja. Već i danas, čitavo subotnje popodne, ja sam duhom u kršu Mosora ili Kozjaka.

Moj duh već zaboravlja grad. Puštam ga iza sebe i pun blaženstva, bez misli na prošlo, preskačem i hitim preko dobro poznatih širokih ploča krša, sivih, al' čistih i ispranih, na kojima se ne poznaje ni trag ljudske noge ni stada. Presičen sam opojnim zrakama sunca, očiju na pola zatvorenih, snatreći kao u polusnu u miru carstva tišine. Na časove me prekida pjev ptica, kojemu se odazivam vriskom iz prepune duše.

I penjem se na visove. Spuštam se kao na krilima u doce i doćiće. Sate i sate lutam tako, dok konačno ne zastanem, blažen od slatke umornosti, koja mi se razmilila čitavim tijelom, ali iz koje će se polako roditi novi sokovi i snaga života, u ugodnoj zaklonici.

Tu mi se uzbibala unutrašnjost pomalo smiruje pa mogu da sređujem proživjele utiske dana, dok mi umorni udovi prikupljaju snagu za dalji let kroz kameno more.

I konačno silazim oputinom između posljednjih litica u nizinu i približujem se gradu. Organizam i koraci su mi smireni, a unutrašnjost sređena i ispunjena utiscima dana. Premda već na domaku grada, ne propušta ona u dušu dnevne brige, koje smo polaskom u planinu za sobom ostavili. One nas sada kod ulaska u grad opet čekaju, da se u nas uvuku.

Pa i čitav sutrašnji dan, tjelesno preporođeni i snažni, još smo polupijani i blaženi od utisaka proživjelih u planini. Čini mi se, da nisam tek jučer napustio grad, nego da je to bilo pred mnogo mnogo vremena.

Ali nakon te opojenosti zbilja dnevnog života, i ako polako i teško, ipak sigurno u nas prodire i sve jače nas zahvaća.

I opet postajem rob grada. Ostajem robom sve do tle, dok zov planine u meni ne postane opet tako glasan, da mu se ne mogu oglušiti ...

Neka je blagoslovljen ovaj zov!

Kroz planine zapadne Bosne

Prof. U. Girometta (Split)

(Svršetak)

Ishodište za ekskurzije na Golju planinu (1891 m. vis.) na Starčinu, Medugorje, a napose na sjevernu Hrbljinu i Vitoroge (1807 m vis.) je grad Glamoč. Bosanski je to biser, kojim bi se mogla da podići i Švajcarska, opjevana sa svojih ljepotai Prostrano njegovo polje, po kojem se prosuo bezbroj šarenih kućica, zaokruženo je visokim planinama, na kojima se i u kasno ljeto snijeg bjelasa. Onaj kompleks čarobnih šuma, koje ga amfiteatralno okružuju, onaj bistri i svježi šumski zrak, koji te opaja, a k tomu ono ledeno ljekovito vrelo, koje izbija iz čarobne Busije, čine, da ti Glamoč u tren oka postane srcu i oku mio i drag!

Glamoč je udaljen iz Livna 36 km. Između Glamoča i Livna je dnevna autobusna veza. U Glamoču je sjedište sreza; poštanski, telegrafski i telefonski ured. Liječnik. Hotel sa priličnim komforom. U Glamoču može planinar da se opskrbi hranom uz vanredno nisku cijenu.

Za ekskurziju do Lovacke kuće na Hrbljini planini, a odatle na Vitoroge, treba iz Glamoča udariti preko polja starom stazom, koja ide kroz tursko naselje Malkocevci. Iz polja diže se dobro utrta kamenita staza po golim pristrancima Vagana. Vi-

sinom se otvaraju sveđer prostraniji vidici na Glamočko polje, na Golju, Staretinu i Šator planinu. Staza ide sveđer istočnim smjerom po golom i ponešto krševitom terenu. Istom kad si prošao Rudića kosu, otvara se pogled na sjevernu Hrbljinu, a u dalekoj pozadini na prilično monotoni i goli greben Vitoroga. Pogledi prema jugu su naprotiv vanredno slikoviti; uključuju šumovito područje Velikog i Malog Slovinja.

Od Rudića kose teren se lagano spušta, a staza vijuga između omanjih jelovih i bukovih šumica, da te nakon četverosatnog ugodnog planinarenja dovede ravno ispred lovačke kuće pod Hamzimvrom (1599 m vis.).

Foto: M. Petrović

Selo Pribelje pod Vitorozima

Za uspon na Vitoroga treba iz lovačke kuće udariti sjeveroistočnim smjerom. Teren je prilično lak, valovit i pretežno obrastao tustom travom. Košare se jedna za drugom ređaju sve do pred Malim Vitorogom (1748 m vis.). Od Malog Vitoroga ide se kamenitim grebenom na Veliki Vitorog (1907 m vis.). Vremensko udaljenje od lovačke kuće do Vel. Vitoroga je 3 sata.

Sa Vel. Vitoroga pruža se nadasve prostran vidik na sve strane, napose prema sjevernom dijelu Glamočkog polja, Golji, Staretini, Međugorju, Šatoru, Čardaku, Vlašiću i Cincaru. Ali velebnost i jedinstvenost oblika sa Vitoroga je vanredno upadni kontrast između gole i skroz boginjave Hrbljine s jedne strane (zap.) i prostranih šumskih područja s druge strane (ist.).

Sa vrha Velikog Vitoroga dostizava se za 2 i po sata ugodnog silaženja veliko stočarsko naselje Pribelje, koje leži u nadmorskoj visini od 1300 m. Pribelje ima karakter razbacanog sela. Jako

je oko 200 dimova sa preko 2000 duša, a prostire se u opruženom luku u dužini od 5—6 km od juga prema sjevero-zapadu. Pribeljčani su pravoslavci, a bave se stočarstvom, ali na sasma primitivan način, tako da se mljeku a napose njegovi proizvodi slabo iskorisćuju, a još slabije unovčuju. Stoka je inače vanredno dobro ugojena, što se ima pripisati tustim pašnjacima Vitoroga i sjeverne Hrbljine. Seoske su nastambe skroz od drva građene sa upadno oštrim krovovima. U nastambi je većinom samo jedna prostorija za stovanje, a pod ovom je prostor za stoku. Čitav unutrašnji namještaj je tako jadan da ti jasno govori o velikom siromaštvu tih inače susretljivih gorštaka. Njihovi su alati skroz od drva građeni. Čak su i ključanice te ključevi nastamba od drva!

U zimsko doba napadne toliko snijega, da selo bude katkada za više vremena potpuno otsjećeno od ostalog svijeta. Teško je u to doba ukapati mrtvace u grobište. Njih se privremeno u blizini nastambe u snijeg zakopa, da se istom, kad snijeg okopni, izvrši i njihovo ukapanje u grobište.

U selu vlada prilično velika nečistoća (naročito u južnom dijelu), ali i velika oskudica vode. U higijenskom pogledu su skroz nazadni. Ja sam svojim očima vidio, kako baka pljuje na dlan ruke, da obriše djetetu lice! U jednoj nastambi spomenutog sela video sam jednu napravu za sitnu djecu, koju drugdje nisam nigdje video. Drvena motka utisnuta je jednim krajem u gredu stropa a drugim u tavan. U visini od kakvih 50 cm od poda kroz vertikalnu motku (os) provučena je kratka horizontalna, čiji krajevi nose obruče od šiblja. Sitna djeca stave se u te obruče, koji se pod pazuh stegnu, pak nejaka djeca uokolo motke koracaju (zapravo se vrte!)... dok majka obavlja razne poslove u nastambi i na dvoru.

Sa sela Pribelja vodi dobro utrta staza u Glamoč. Vremensko je udaljenje 4 sata.

*

Za ekskurziju na Veliku Golju (1891 m vis.), koju se iz Glamoča dostizava za 3 i po do 4 sata penjanja, treba udariti Kadini i Bustini potokom na Hamzin vrh, pak dalje preko Popove Glave i Pirovca na sami vrh. Čitav je taj teren vanredno jakim šumama obrastao i humovit, zbog čega je nužno da se uzme iskusna vodiča. U šumama Golje ima priličan broj zečeva i srna ali žalibože i mnogo vukova. Medvjed se rijetko kada doskita sa Staretine planine.

Kako se Golja diže samački između Glamočkog i Livanjskog polja, to su i pogledi sa njenog golog grebena upravo veličanstveni.

*

Foto: M. Petrošić

Kosači na Vitorozima

Između planina zapadne Bosne prvenstveno mjesto zauzima zbog silne svoje romantične atrakcije i raznolikosti Šator planina (1872 m vis.). Poput čarobnog šatora diže se ona impozantno sa sjevernog ruba Livanjskog polja i krije pod svojim surim i divlje razrušenim sjevernim pristrankom milovidno jezerce, s čije se mirne površine u čudnim bojama vječito zrcale jezoviti motivi sjevernih Šatorskih stijena.

Početna tačka za ekskurziju na Šator je selo Grkovci, smješteno na sjevero-zapadnom rubu Livanjskog polja, a udaljeno od sela Prologa (autobusna stanica!) za 5—6 sati ugodnog pješačenja uz rub spomenutog polja.

Iz Grkovaca (710 m vis.) vodi oputina upravce na Mali Šator (1607 m vis.). U početku se polako i postepeno diže vijugajući rubovima sad većih, sad manjih vrtača, obraslih jasenovinom i crnim grabom. U visini od 1000 m prestaju bjelogorična drveća, ukosi su česti, a uspon sve to jači. Istom pod samim grebenom Malog Šatora započinje bukova šuma. Sa grebena otvara se divan pogled prema Livanjskom polju i Buškom blatu, a napose prema Konju. Kamčnici i Troglavu, dok se duboko dolje prema sjevero-zapadu udubla slikovita dolina Stedre potoka.

Sjeverno od Malog Šatora razgojila se vanredno gusta bukova šuma, kroz koju vodi oputina sve do Velike Babine (1727 m visine). Sa Velike Babine oputina se naglo spušta po golom terenu sve do južne padine Velikog Šatora, izrovane brojnim dubokim vrta-

čama. Od podine se teren naglo diže. Prilično je kamenit. Ovdje ondje se javljaju grmovi planinske smreke. Nekoliko stotina metara pod samim vrhom Velikog Šatora javlja se neprohodna klekovina. Treba je lukavo sa južne strane zaobići i kroz male čistine proverati se do grebena, koji se poput goleme zmije vuče impozantno od zapada k istoku.

Dok su južni njegovi pristranci blagi, dotle je sjevernih, djelatnošću snijega, leda i groma potpuno nestalo: padaju oni pod samim vrhom sa više stotina metara okomito, tako da se sa sjeverne strane Šatora stvorila jezovita kotlina, u čijem se najdubljem dijelu, kao stalno oko, razlilo Šatorsko jezero, glečerskog porijekla.

Idući uzduž grebena, po kojem se u velikoj množini razgojio runolist, dolaziš do strmog nogostupa, koji te vodi do jezera. Vremensko udaljenje iz Grkovaca do jezera iznaša 5—6 sati.

Raz jezera nalazi se u nadmorskoj visini od 1488 m. Njegova dužina u smjeru NO-SW je 250 m, a širina 120 m. Dubina jezera je 6 m, a temperatura jezerske vode iznašala je u junu 16 stupnjeva C. Geomorfološki posmatrano mora se Šatorsko jezero smatrati kao ljevkasta naplavljena vrtača, koja je nastala u glacijalu, u doba naime kad su se ondje nagomilavale silne množine snijega, koje su u obliku omanjeg glečera plazile prema sjeveru i postepeno stvarale današnju prodornu dolinu, koja sa jezera vodi u Preodacko polje.

Sa zapadne strane jezera, nekoliko m od njegove obale izbija maleno vrelo, zvano Šatorsko Vrelo. Nekoliko stotina metara sjeverno od jezera nalazi se drugo vrelo, zvano Bulino Vrelo. Temperature njihovih voda su neobično niske.

Sa jezera dostizava se za pola sata bilo kose, koja dijeli dolinu Šatora od one Babine Grede. Sa kose je naročito divan pogled na jezero i na vilovite sjeverne stijene Šatora a i na jezovite strmine Babine Grede (1862 m vis.). Od puste starosti sva je išarana i izrovana dubokim procjepima, podkapinama i točilima!

Po romantičnoj prodornoj dolini Šatorskog potoka na gusto obrasloj jelom i bukvom dostizava se sa jezera za 3 sata selo Preodac, koje te ushićuje prostranošću i slikovitošću svoga polja. Na sjevernom podanku polja diže se iz bujnog zelenila sura i strma hrid, s koje tajanstveno strše mrki ostaci Momčilove kule, pod kojom zvonko žubori Poilov potok.

Iz Preodca vrši se povratak u Grkovce preko Pičeva, Crnaca i Peulja. Vremensko udaljenje je 6 sati. Potrebit je vodići!

*

Kao ishodna točka za ekskurziju u područje Šator planine, Starebine i Medugorja podesan je također Glamoč. Planinarenje

je doista duže (8—9 sati do Šatorskog jezera), ali je takva routa daleko poučnija i slikovitija. Vodič!

Iz Glamoča ide se cestom, koja vodi u H a l a p i č. Nakon sata pješačenja zakreće staza prema zapadu i vodi na G r a d i n u (1186 m vis.). Kroz boginjave »D o l i n e« dolazi se na stepenasti teren zvan »S t o l o v i«, po kojem se razvila bukva, arš i jasen. Stolovi dosiju svoju najvišu visinu u središnjem dijelu (1241 m vis.), odakle se prema zapadu otvara najljepši pogled na sjeverne stijene T r o g l a v a.

Od Stolova zakreće staza prema sjeveru i prolazi između Staretine planine i Bukove Kose, gdje se opružila desetak km. duga erosijona dolina zvana »D u g o d o l «. Dok su pristranci doline obrasli gustom šumom, dotle se po dolini javljaju upravo divni ukosi.

Foto: Prof. Giometta

Na Golji planini

Prevalivši »Dugodol« zatvara prema sjeveru horizont veličanstvena šuma Staretine planine, sastavljena od jele, omorike i pogdje-kojeg bora. Prodiranje kroz šumu traje dobra dva sata, pri čemu se redaju takvi divni šumski motivi, koji te u pravom smislu riječi velabno ushićuju. U ovoj prašumi ima još i danas priličan broj medvjeda.

Nakon šume u Staretini javljaju se ponovno omanji ukosi, iza kojih slijedi vanredno bujna i skroz netaknuta šuma u M e đ u g o r j u, za čiji prolaz treba 1 sat vremena.

Istom kad se izide iz šume u Međugorju, otvara se divan pogled na južne pristranke Šator planine. Pristranci su pretežno goli i izrovani vrtačama. Uspon je do grebena prilično blag. Vremensko udaljenje iz Glamoča do Šatorskog grebena iznaša 7—8 sati. Na čitavoj routi nema vode. Potrebit je vodič!

Foto: M. Petrošić

Preodac: Momčilova kula

Početna tačka za ekskurziju na Klekovaču planinu (1961 m vis.) je zeleni i prozračni Oštrelj, koji leži u nadmorskoj visini od 1030 m. U tom ubavom mjestancu, do kojega se dođe Šipadovom industrijskom željeznicom, naći će planinar priličan komfor. Iz Oštrelja treba rano poraniti i vlakom se odvesti do stanice Vrletine, odakle započinje uspon na Klekovaču.

Teren se sa Vrletine pa sve do kamenitog grebena Klekovače neprekidno pod jakim kutom diže, a nagusto je obrastao divnom šumom omorike, jеле i bukve. Po šumskom tlu raste veliko mnoštvo paprati. Prave staze do vrha nema, već se vereš između stoljetnih gorostasa, a uz rub vanredno dubokih i tamnih vrtača. Jedino iskušani vodič može da te kroz Klekovačku šumu glatko provede. Većika je naime pogibelj da ne zadeš između vrtača, snježnica i jama, pak ne samo da izgubiš orientaciju, već i da nastradaš!

Kamenito i skroz golo bilo Klekovače dostizava se iz Vrletine za 3 sata napornog penjanja. Pogledi sa vrha Klekovače su nadasve prostrani. Na jugu preko romantičnog Šatora dopiru do Troglava, Kamešnice i Konja, a za bistre atmosfere čak do Čvrsnice i Prenja. Na istoku i sjeveru na daleko i široko se opružilo more šuma, s kojima se raskošno okitile Bobija (1790 m vis.), Javornik (1446 m vis.) i vilovita Srnetica planina (1375 m vis.). Po grebenu Klekovače šarenim se bujna alpska flora, napose ubavi runolist.

Sa Velike Klekovače je najuputnije sići na Malu Klekovaču (1761 m vis.), a odatle prilično strmom i krševitom Klekovačkom stranom u Klekovačku uvalu, gdje se nalazi zadnja

šumska stanica. Od Veliike Klekovače do spomenute stanice treba 1 i po sat.

Od šumske stanice u Klekovačkoj uvali do željezničke stanice »Potoci« traje vožnja 2 sata sveder po vanredno slikovitom planinskom terenu, obrasлом stotinama hiljada stasitih omorika, jela, bukava i inog šumskog stabalja. U Potocima naći će planinar dobre hrane i čistih ležaja.

*

Tko želi da se naužije veličanstvenih scenerija bosanskih präsuma, neka iz stanice »Potoci« prosljedi popodnevnim vlakom u Novi Čardak. U toj nadasve slikovitoj šumskoj koloniji, koja je svud uokolo okružena gustim i jakim šumama, naći će planinar priličan komfor. Iz Novog Čardaka, odakle se inače mogu poduzeti kraće ekskurzije u Čardak planinu (vodič!), prosljeđuje se ranim jutrom šumskim vlakom do »sječišta« u Đuled planini. Od »sječišta« vodi prilično dobro utrta staza kroz Đuledske prašume sve do zapadne kose Vitorog planine, odakle se vrši silaz u selo Pribelje, a odatle u Glamoč.

Putovanje iz »sječišta« u Đuled planini do kose Vitoroga je doživljaj, koji će ti za čitavog života ostati u nadasve ugodnoj uspomeni i razotkriti mnogu tajnu iz šumskog života. Na stotine se i stotine hiljada omorika, jela i bukava dižu ondje iz tame i vlage ponošito u vedre visine, da se domognu svemoćnoga sunca. Izgleda da su salivene i začarane! Znadu one dosegnuti visinu od preko 50 m te prkositi vihoru i gromu. Pod tim silnim stabaljem, koje je raznovrsnim povijušama isprepleteno, utisnulo se razno drugo šumsko rastlinje: visoke se praprati, mahovine, lišaji i gljive bujno ondje razvile!

Na prvi mah, kad čeljade zađe u Đuledsku prašumu, obuzme ga čudna i nedokučiva nekakva strava, koja se osobito za olujnoga i maglovitog vremena teško upravo dojimlje. Očarani taj zeleni labirint, obasjan čudnom svjetlošću, pričinja se crn i gluhi, kao tajanstveno neko carstvo sumnjivoga mira i pokoja. U tom prividnom miru, koji biva pogdjekada narušen sablasnim glasovima i tajanstvenim zvucima, ključa ipak besprekidno bujan život, da ga bujnijeg ne možeš zamišljati. Kada usred šume zastaneš, pak kada pozorno slušaš, čuješ kao da nešto svud uokolo tajanstveno drhti, trepti i diše. Šumska je to priroda, koja ti doduše tiko ali veličanstveno priča o igri, koja se ondje odvija, sada velebnjoj i lijepoj, punoj života i veselja, a sada opet užasnoj i ljutoj, punoj tuge i žalosti. Kolo se naime života u prašumi sveđer žilavo kreće: s jedne strane na hiljade života u tren oka stvara, s druge ih pak na hiljade obara!

Kakvih li se pak šumskih scenerija ne reda kroz prašume Čardak i Đuled planine. Ovdje ondje opažaš pogdjekoju stasitu omo-riku, koja se jadna, možda od puste starosti ili od groma nemilo survala pak sada nijemo leži usred ostalog šumskog rastinja. Iz njenoga rastoceneoga debla, u kojem marljivo rade razni kukci, niču brojne sitne jele i omorike, raste bezbroj mladih paprati, mahovina i gljiva kao riječiti dokaz, da je ljuta smrt samo koprena, za kojom se bujniji i raznovrstniji život otvara. A što je pak ono tamo? Pusto iverje, bezbroj klada i panjeva, pa debla i grane leže osakaćene, utu-čene, rasječene, strovaljene i razbacane... kao da je ondje bilo ljuto kakvo razbojište! Šumska je to sječina: predjeli su to, gdje je kulturna sjekira zagospodarila te mahom oborila onu divnu harmoniju i poeziju, oko kojih je sunce debele vjekove radilo. Premda ti se pogled na »sječine« bolno upravo dojimlje, to je onaj na »pa-leže« daleko jadniji i turobniji. Na stotine i hiljade ogorjelih omorika i jela strše tamo svojim izgorenim udovima nijemo u vis i bolno očituju, kako je smrt, uzrokovana vatrom, najteža i najužasnija!

Takvih i sličnih scenerija opažaš tijekom putovanja kroz Đuledsku prašumu, koje iz »sječista« u Đuledu do kose Vitoroga traje 3 sata.

Sa kose Vitoroga spuštaš se za 1 i po sati u selo Pribelje, a odatle napokon za daljnja 4 sata u Glamoč.

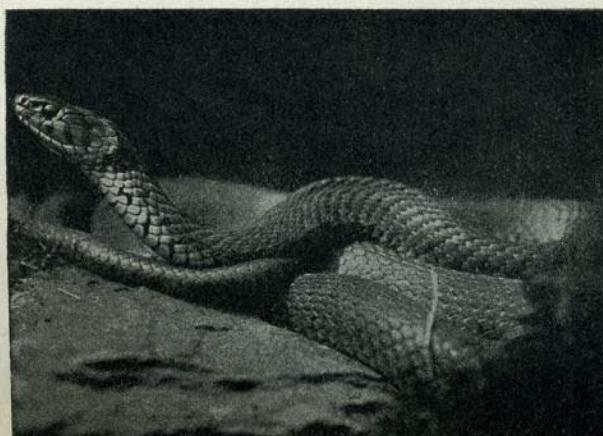
Zmije otrovnice

Zlatko Milković (Zagreb)

Moguće da niti pred jednom vrstom životinja ljudi ne osjećaju toliki strah, kao pred zmijama. Ne zato, što bi to bili najluči neprijatelji ljudskoga roda, već zbog toga što su nam to najpodlijii neprijatelji. Svojim uskim, dugačkim tijelom, bojom, koja se prilagodila tlu, svjetlijim i tamnjim šarama po koži, koje nas podsjećaju na igru svijetla i sjene na šumskome tlu, ti su gmazovi ljudskome oku gotovo nevidljivi. Ispružena na kakovoj malenoj šumskoj čistini, punoj sunca, na golom i usijanom kamenu, takova ljutica drijema, omam-ljena suncem i svijetлом, ali usprkos toga uvijek spremna na borbu i navalu. Ne sluteći ništa zla, čovjek joj se primakne u neposrednu blizinu, stane nogom na nju, jer je ne vidi ispod suhog lišća, dapače uhvati je često puta pri uspinjanju misleći da je kakova grančica ili korijenak, pa nastrada. Nagli trzaj zmijskim tijelom, ispruženi rašljasti jezik i oštar ubod u meso. Posljedica — muka i smrt.

Nije čudo, da je narodna mašta stvorila oko otrovnica cijeli ciklus bajka. Povučeni i gotovo nepoznati život ovih životinja, koje se sakrivaju i izlaze iz svojih skrovišta samo onda, kada žele nanesti

smrt drugim živim bićima, razmahao je fantaziju našega naroda. Gotovo u svakoj narodnoj pripovijetki, u narodnim pjesmama, u narodnom vjerovanju zmije igraju veliku i značajnu ulogu. To su živa i razumna bića, koja se pojavljuju i progovore samo kao vjesnici nesreće i zla. Tim gmažovima narod pripisuje čudne i nadnaravne sposobnosti. One su u stanju da ureknu, da blagoslivljaju i proklinju ljude. Njihov pogled je već otrovan. Ukočen i staklen, on sugestivno djeluje na svako živo biće. Ako zmija pogleda pticu, malena se i pernata životinja ne može ni maknuti. Kao prikovana i sva našurena čeka dršćući smrt, a da niti najmanjim pokretom ne pokuša obraniti se ili pobjeći od svoga neprijatelja. Je li to hipnoza, što počiva u onom staklenom i ledenom pogledu smije? Ili je to koja druga moć, što djeluje na mišiće ptica, koje omlohavi i popusti? Tim malenim životinjcama samo dršću krila i samo čekaju na smrtonosni ujed.

Bjelouška

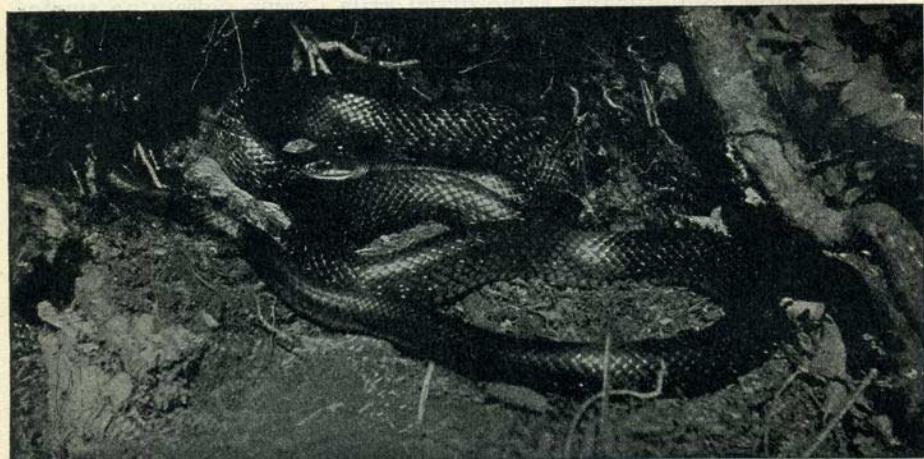
(Iz knjige: Brehm: Kako žive životinje, Naklada - Minerva, Zagreb)

Dakako da ljudska mašta pretjeruje. Pretjeruje dapače i u najobičnijim stvarima. A zanimljivo je to, da niti danas, kada već svim našim selima prolaze automobili i željeznice, to narodno vjerovanje u nadnaravne sposobnosti smije nije niti najmanje umanjeno. Još i danas kolaju našim selima priče o zmijama. Fantazija radi. Kraljica zmija s malenom zlatnom krunicom prolazi svijetom i na trnju po grmlju ostavlja svoje bijele košljice. Prošle sam godine čuo priču, gdje su se seljaci oko Drežnice preklinjali, da je ta »kraljica zmija« zaustavila autobus, koji je vozio ljude u Senj i prorekla ljudskim glasom rat.

Previše su se stoljećima zavukle te životinje u narodno vjerovanje, a da samo tako izblijedi uspomena na njih. One su za narod

legendarna bića i to će ostati uvijek. Imena su, koja narod podjeljuje pojedinim zmijama, najrazličitija. Najobičnija su barem u nekim nama bližim krajevima l jutica i g a d. Već samom riječju »gad« oni izriču svoju mržnju, strah i gruštenje spram tih životinja. Boje ih se ne samo živih nego i mrtvih, jer — vele — i odsjećena glava toga gada ujeda. A nemaju mnogo niti krivo, jer mi je uspjelo i u znanstvenoj literaturi naći u nekoliko navrata opisane slučajeve, da je odsjećena glava zmije još uvijek grizla i nanašala smrt. To se tumači na temelju refleksnih kretnja, koje se zbivaju u tek ubijenom tijelu.

Zmije, koje obitavaju u našim krajevima, možemo podijeliti uglavnom na dvije grupe: na neotrovnice i na otrovnice. Među neotrovne zmije ubrajamo: **običnu bjeloušku** (*Tropidonotus atrix* L.), **berečaricu** (*Tropidonotus tessellatus* Laur.), **poljarice** (*Zamenis* sp.), **smukulja** (*Coronella austriaca* Laur.), **crna krpa** (*Tarbofix fallax* Fleischm.), **zrva** (*Coelopeltis monspessulana* Herm.) i još mnoge druge. Sve su to zmije neotrovnice, sad veći, sad manji gmazovi, mnogima dužina tijela iznaša i preko jedan metar. Nisu niti najmanje opasni po život čovjeka i većih životinja. Hrane se većinom samo malenim životnjama, gutaju guštare, ptice, miševe, voluharice. Bjelouška hvata žabe i razne vodene životinje, koje onda proguta. Zmije uvijek gutaju svoj plijen, a ne grizu ga kao ostale životinje. Zubi njima služe samo za pridržavanje plijena, da im se ne sklizne iz ustiju. Kako se često puta desi, da je plijen, kojega uhvati zmija, daleko veći, zapravo širi od njezinog vitkog tijela, ona ga ipak pro-

Obična bjelica

(Iz knjige: Brehm: Kako žive životinje, Naklada - Minerva, Zagreb)

notus atrix L.), **berečaricu** (*Tropidonotus tessellatus* Laur.), **poljarice** (*Zamenis* sp.), **smukulja** (*Coronella austriaca* Laur.), **crna krpa** (*Tarbofix fallax* Fleischm.), **zrva** (*Coelopeltis monspessulana* Herm.) i još mnoge druge. Sve su to zmije neotrovnice, sad veći, sad manji gmazovi, mnogima dužina tijela iznaša i preko jedan metar. Nisu niti najmanje opasni po život čovjeka i većih životinja. Hrane se većinom samo malenim životnjama, gutaju guštare, ptice, miševe, voluharice. Bjelouška hvata žabe i razne vodene životinje, koje onda proguta. Zmije uvijek gutaju svoj plijen, a ne grizu ga kao ostale životinje. Zubi njima služe samo za pridržavanje plijena, da im se ne sklizne iz ustiju. Kako se često puta desi, da je plijen, kojega uhvati zmija, daleko veći, zapravo širi od njezinog vitkog tijela, ona ga ipak pro-

guta cijelog, jer su joj vilice spojene elastičnim vezivom, koje se može po volji rastezati, a ne zglobno, kao kod ostalih životinja.

Dok ćemo bjeloušku prepoznati odmah po malenim i bijelim pločicama, koje se nalaze postrance straga na glavi i po kojima je dobila svoje ime, druge ćemo zmije razaznavati teže u prirodi. Tijelo im je uvijek udešeno tako, da se svojom bojom prilagođuje okolišu, u kojemu živi, pa ju je prema tome teško raspoznati na tlu. Za glavni kriterij razaznavanja neotrovnica od otrovnica može nam služiti glava zmije. Kako su otrovne žljezde smještene u glavi, i to u stražnoj polovici glave, taj je dio proširen pa oštem linijom prelazi u mnogo uže tijelo. Kod neotrovnica naprotiv, glava je isto tako uska, kao i tijelo i neprimjetno prelazi jedno u drugo.

Međutim, teško je povući granicu između zmija otrovnica i neotrovnica, jer nam je svima dobro poznato, da postoje neke zmije, koje imaju u sebi otrov, koji smrtonosno djeluje na manje životinje, a na čovjeka i veće sisavce ne djeluje. U nekim krajevima narod takove zmije ne smatra otrovnima, premda one to doista jesu.

Pojam otrova u nauci danas je dvojben. Dr. Otto Taschenberg u svome djelu »Die giftige Tiere« kaže na jednome mjestu: »Pojam otrova je relativan; otrov kao takav ne postoji; uvijek moramo poznavati sve pobliže okolnosti, prije nego li neku supstancu označimo otrovom«. Time nam je ujedno kazano, da svaki otrov nije uvijek otrovan. Jedni djeluju tek onda, kada prodru u krv, drugi djeluju kada dođu u želudac, mišićje i t. d. Proučavanjem otrova bavi se danas posebna nauka, t. zv. toxicologija, a jedno od najinteresantnijih poglavljja u toj nauci zauzima baš proučavanje zmijskih otrova.

Ovakovih zmija, koje posjeduju otrovne žljezde, u našim krajevima nema mnogo. Opaženo je samo pet oblika i to: žuto kruž (Vipera ursinii macrops Méh.), oštrog lava lјutica (Vipera ursinii ursinii Bp.), lјutica (Vipera aspis L.), riđovka (Vipera berus L.) i poskok (Vipera ammodytes L.). Dok su prve tri zmije od manjega značenja, zanimat će naše čitatelje više posljednje dvije otrovnice.

Riđovka ili kako je naš narod naziva u nekim krajevima »lјutica«, u nekima opet »gad«, imade trouglastu, sročliku glavu, a oči velike. Boja joj može varirati, pa se rijetko kada nađu dva individua, koja bi bila posvema jednaka. Tako joj boja može biti svijetlo-siva, maslinasto-zelena, žuto-smeđa, crvenkasto-smeđa, sivo-zelena, sivo-smeđa, modro-zelena, crno-smeđa, a u nekim krajevima posvema crna (var. prester). Ispod grla je bijela, a linija, koja se u cikcaku proteže po leđima duž čitavoga tijela i po kojoj je dobila

Crna riđovka

(Iz knjige Brehm: Kako žive životinje, Naklada Minerva, Zagreb)

svoje ime, može biti: crna, crno-smeđa, crveno-smeđa, sivo-smeđa ili maslinasto-zelena. Rjeđi su slučaji, koji se javljaju samo spora-
dički, t. zv. albini, gdje je zmija posvema bijela. To ovisi o po-
manjkanju pigmentnog zrnja u koži, koje stvara boju. Takovih
slučajeva imademo i kod drugih životinja, a ne samo kod zmija, pa
su poznate bijele vrane, bijele svrake, bijeli vrapci i t. d. Posebna
vrsta riđovke je tako zvana spiljka ili crna riđovka, koja
dolazi samo na visokim planinama, najviše u Alpama, gdje se diže
sve do visine od 2750 m., a kod nas je ima u Sloveniji, na Gorenjskom,
gdje je 1912. ubijeno 89 crnih riđovka. Dužina riđovke iznosi
često puta i do 80 cm.

Od svih zmija otrovnica riđovke imaju najveće rasprostranjenje
na zemlji. Njena granica na istoku je otok Sahalin (160° ist. duž.), na
zapadu Pирinejski poluotok (do 9° ist. duž.), na sjeveru dopiru sve do
 67° sjev. širine (Quickjoch u Skandinaviji), a na jug do Španije
(38° sjev. šir.). U našim ćemo krajevima riđovke naći svuda, samo ne
u Istri i u Dalmaciji, gdje prevladava poskok. Posebna vrsta riđovke
obitava Slavoniju i Bosnu (*Vipera berus var. bosniensis*
Bttgr.), koja je smeđa ili sivo-smeđa, vrlo velika i slična Viperi aspis.
Nekoliko egzemplara bosanske riđovke uhvaćeno je i u Kranjskoj.

Druga, isto tako ljuta otrovnica je poskok. Dragutin Hirc
u svome članku »Naše zmije otrovnice i bilje, kojim se narod lječi
od njih« (Vjesnik ljekarnika) nabraja svu silu imena, kako narod
naziva poskoka. Tako su najčešća imena te zmije: crnokrug, crno-
strig, pepeljuša, pipeljuša, plavulja, plavuština, modračina, rožarina,
brzoskok, poskok, kusac, prikusac, šarac, šarulja, šarkan, klječan
i t. d. Svim tim imenima narod si hoće barem približno kako tako
označiti one predodžbe, koje veže uz spomenutu životinju. Boja
poskoka isto tako varira, kao i boja riđovke. On može biti crven

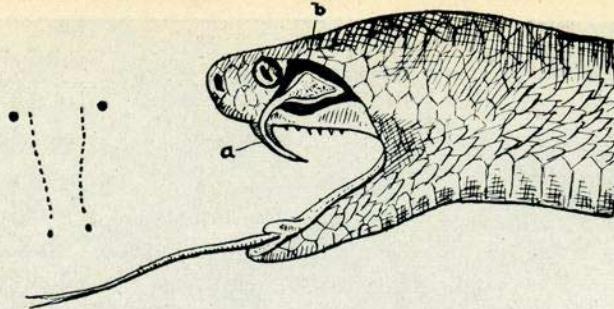

Poskok

(Iz knjige: Brehm: Kako žive životinje, Naklada - Minerva, Zagreb)

poput cigle, žutosmeđ, sivoružičast, srebrnastosiv, modrosiv, sivosmeđ, crnosmeđ i siv. Po boji ne možemo mužjaka raspoznati od ženke, jer su približno slični. Risarije, koje su mu u obliku romboedra smještene na leđima duž čitavoga tijela, kao i gore spomenuta cikcak linija riđovke, može isto tako biti u raznim bojama. Ti romboedri mogu biti smeđi, crvenosmeđi, crnosmeđi, crni i tamno sivi, a na glavi te risarije stvaraju sliku lire. Najjasnija oznaka, po kojoj možemo odmah poskoka prepoznati od svih ostalih zmija, je malen rošćić ili nosić na prednjem kraju glave. Dužina poskoka iznaša oko 70 cm., ali nađeno je egzemplara dugih i 86 cm. On živi gotovo po čitavoj našoj domovini, pa ga nalazimo u Hrv. Primorju, Lici, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, a ima ga i u Kranjskoj i u Crnoj Gori. Ja sam ih sam vidi u velikom broju oko Tare nedaleko Durmitora (kod Levertare), gdje je gotovo na svakom drugom kamenu sjedio jedan poskok i sunčao se. Međutim, ne samo, da oni izlaze po danu. Jednoga sam poskoka vidi u noći oko 2 sata, kada sam prolazio cestom od Ulcinja u Bar, kako mirno plazi preko šljunkom posipane ceste. Poskoka imade i u Samoborskoj gori, ali u najvećem broju ima ih u Bosni. Tako su mi slučajno pali u ruke podaci iz 1906. godine, kada je u Bosni ubijeno 25.483 zmije, a od tih je bilo 12.368 poskoka, dakle oko 50%.

Ujed poskoka, kao i riđovke je otrovan. Otrvne su žlijezde smještene u glavi iznad gornjih čeljusti, a ispod oka. U tim se žlijezdama luči otrov i to kod familije Viperida 2—3 kapi na dan. Količina izlučenog otrova varira s obzirom na jakost sunca, na godišnje doba, na sitost životinje i na još neke vanjske okolnosti. Kroz izlazne kanaliće cijedi se taj otrov u prednje, šuplje i velike zube, kroz koje otice u meso žrtve. Okolo žlijezda, koje su parne,

Glava ridovke: a — otrovni, šuplji zub; b — otrovna žljezda. Lijevo — ujed ridovke: dvije debele točke označuju ranu nanešenu koži otrovnim zubima. (Sve po Pawlaskom)

nalazi se splet čvrstog i jakog mišića, koje svojim pritiskom istjeruje otrov iz žljezda. Kako zmija kod ujeda otvara usta i grize, tako mišićje, koje služi za pokretanje vilica pritišće na mišićje oko otrovnih žljezda, a ovo opet svojim pritiskom istjeruje otrov iz žljezda.

Nisu svi otrovi po svome sastavu jednaki. Kod različitih zmija oni su različiti. Od nekih se umire već za par minuta (kobra, čegrtuša), kod nekih se umire tek za par dana, a od nekih (Lachesis zmija u Braziliji) trune i otpada komad po komad mesa sa živoga tijela i ostaje gola kost. Strašno je samo pogledati takovog nesretnika, kome iz lakta namjesto ruke strši kost. Po Faustu se zmijski otrov sastoji iz bjelančevina (albumini, globulini i peptoni), mucina, raznih fermenta, masti, epitelnih stanica, različitih mikroorganizama i soli (klorida i fosfata od kalcija, magnezija i amonijaka).

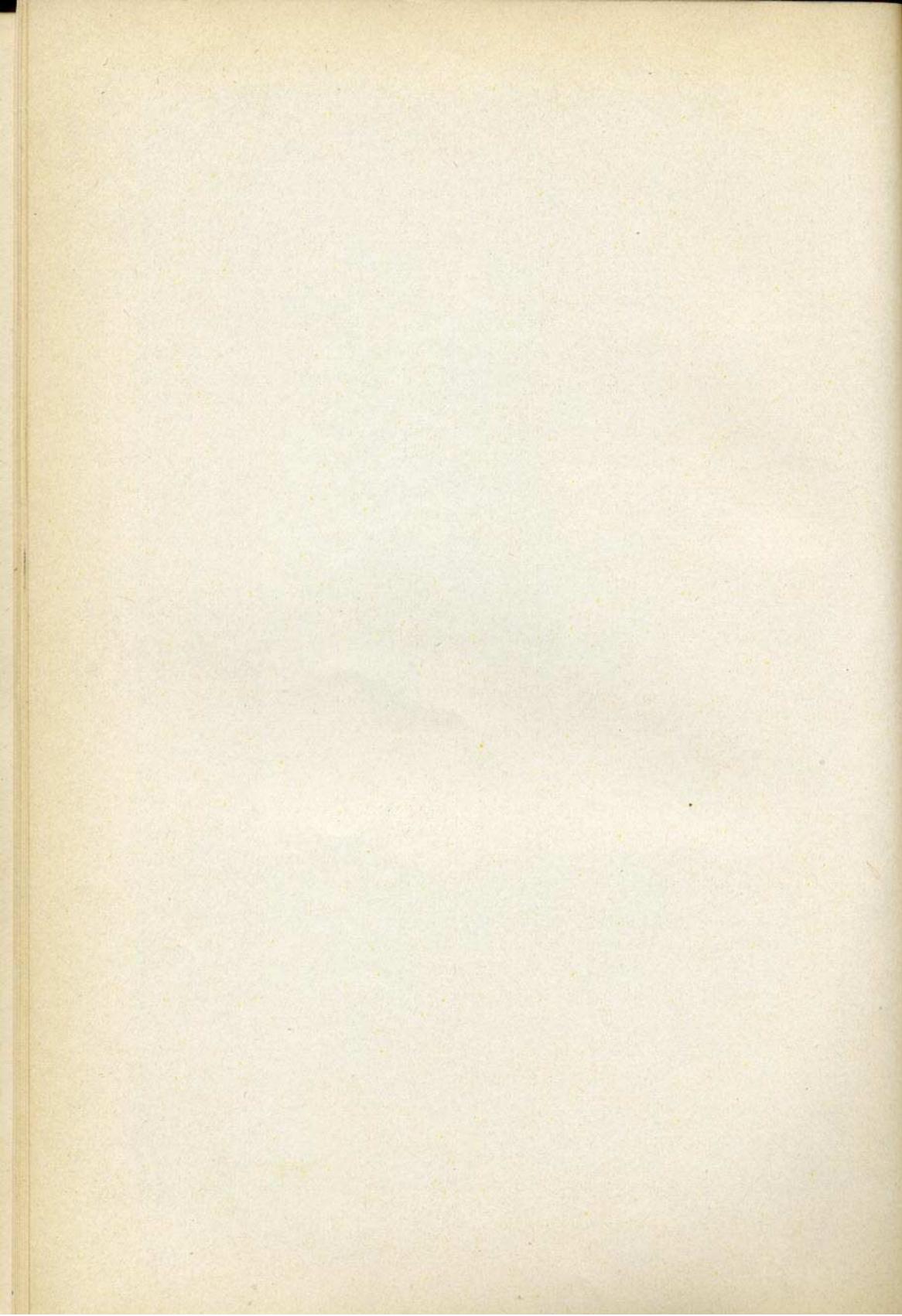
Oduzimanjem otrova kod zmija uništava se njihovo štetno djelovanje. Već naši seljaci znaju, da zmija, koju draškaju kakovom grančicom i koja u tu grančicu par puta ugrize, ne može više nauditi čovjeku. Sva količina otrova, koji se nalazi u žljezdama iscuri i takova nam otrovnica ne može više učiniti ništa na žao. Dakako, samo kroz par dana, jer kroz to vrijeme žljezde ponovno izluče toliku količinu otrova, da može usmrtiti čovjeka.

Otvor se zmijama uzima također i za pravljenje seruma protiv njihovog ujeda. Zmiju se pusti nekoliko puta uzastopce ugristi u staklenu posudicu i pri tome se još prstima istiskavaju žljezde na glavi. Ako je još što preostalo otrova u samome zubu, to se onda ukloni pamukom, u koji zmija zagrizje. Pamuk upije još i onaj mali i posljednji preostatak otrova, koji je ostao u zmiji. Tako dobivena žučkasta, prozirna tekućina se filtrira, suši kod 37° C i dobiju se malene bijele ili žute ljuštice posušenog otrova. Međutim, možemo mi dobiti za pravljenje seruma i tekući, nativni otrov, koji ne moramo

FOTO : DR. I. HORVÁT

DURMITOR S DOBROG DOLA

Talijanska ljutica

(Iz knjige: Brehm: Kako žive životinje, Naklada - Minerva, Zagreb)

sušiti. Količina tako dobivenog otrova je različita kod pojedinih zmijskih vrsta. Calmette i Feoktistow, koji su pravili pokuse, izračunali su: da dobijemo od

riđovke tekućeg otrova	30 mg, a suhog	10 mg
poskoka	» » 65 mg, » »	20 mg
ljutice	» » 30—40 mg, » »	10—25 mg
kobre	» » 1136 mg, » »	480 mg

Uočimo li sada razliku u količini otrova između naših otrovnica i indijske kobre, vidimo svu strahotu njenog ujeda. Dok ljudi poslije uboda riđovke žive još nekoliko dana, nakon ujeda kobre umiru za 3 minute. Takove kobre žive u Indiji, dosižu dužinu od 4 metra i nanašaju smrt, kamo god dopru. Najnovija nam statistika donaša, da u Indiji umire godišnje oko 20.000 ljudi od zmijskog ujeda.

Djelovanje otrova je slijedeće: prvi simptomi otrovanja, koji se javljaju, jesu pospanost, živčano i duševno uzbuđenje, koje se u vidu nemira uvlači u čovjeka, pa zatim česte nesvjestice, što se tumače nepravilnim i premalenim opticajem krvi u mozgu. Usljed toga u mozgovne stanice ne može dolaziti potrebna količina ni hrane, ni kisika, pa nam se počinje magliti pred očima, javlja se vrtoglavica i čovjek pada u nesvjesticu. U tijelu se javljaju grčevi, puls postaje nepravilan, pa bilo udara sad brže, sad slabije. Površina tijela postaje hladna, što znači, da nam se krv povlači sa periferije tijela u unutrašnjost, kao što je to slučaj kod visokih groznica, kada se tijelo trese u zimici, a temperatura krvi nam iznaša preko 40° C. Ovdje se ponavlja sličan slučaj, samo s tom razlikom, da temperatura krvi pada ispod normale. To padanje temperature krvi kod ujeda zmije

je karakterističan simptom otrovanja zmijskim otrovom. U mokraći se javlja krv, a dah zastaje. Uslijed toga zastajanja daha konačno nastupa smrt kod nekih ujeda već nakon 12 sati, a kod nekih tek nakon 7—8 dana.

Ako takav čovjek ostaje kojim slučajem živ, pravoga zdravlja nema više nikada. Cijeloga života je slab, osjetljiv na ujedenom mjestu i može s vremenom oslijepiti. Najvećeg modernog francuskog slikara Eduarda Maneta ujela je neka brazilijska otrovnica i nakon dvadeset godina njemu je ponovno krenula rana na zlo, tako da su mu hitno u Parizu morali amputirati nogu, ali je usprkos toga ipak umro. Ovaj nam slučaj jasno govori, kako je »otac slikarskog impresionizma« vukao u sebi klicu smrti potpuna dva decenija i konačno podlegao.

Međutim, strašnoj bi nesreći bio izložen ljudski rod, kada ne bi bilo lijeka protiv ujeda zmija. Otrovanje subzijamo pomoću serum-a, na temelju čega postajemo imuni protiv ujeda. To je takozvani »umjetni imunitet«, dok na pr. poznajemo neke životinje, koje posjeduju »prirodni imunitet«. U dnevnoj štampi smo mogli češće puta čitati o mungu (*Mungos mungo* Gmel.), koji je iz tropskih krajeva još za vrijeme monarhije prenešen na naše otoke (Korčula, Brač i dr.), da tamani zmije. Njemu zmijski otrov ne škodi ništa. Domovina munga je Indija, a u Egiptu živi ihneumon (*Mungos [Herpestes] ichneumon*), koga su još stari Egipćani štovali kao svetu životinju, jer je tamanila zmije otrovnice, kojima obiluju oni krajevi. Jedan od najvećih neprijatelja naših otrovnica je jež, a djelomično i mačka, jer na nju ne djeluje otrov ljtice. Ali to ne znači, da su te životinje posvema imune. Tako na pr. jež ubija četrdeset puta veća količina otrova, no što je inače potrebno, da se ubiju druge životinje. Zmije same posjeduju u svojoj krvi neke antitoxine, koji paraliziraju djelovanje otrova, premda je opaženo, da i zmija zmiju ujeda, a kod poskoka postoji dapače i pojava kanibalizma. To znači, da poskok poskoka jede.

Ihneumon, mungo i jež imadu u svojoj krvi antitoxine. Na svinju ujed zmije ne djeluje zbog toga, što ispod kože ima debeli sloj masti. Kako u mast ne ulazi krv, odnosno ulazi, ali u vrlo malenoj količini, tako zmijski otrov ostaje resorbiran u masti i ne može štetno djelovati. Sve je to prirodni imunitet. Čovjek takav imunitet ne posjeduje. Mi se moramo poslužiti umjetnim načinom, da se odhrvamo otrovanju i spasimo od sigurne smrti. To činimo pomoću serum-a. U svakoj državi postoje posebni serološki zavodi, gdje se proizvode serumi od onih otrovnica, koje u tim krajevima obitavaju, jer nisu svi serumi valjani protiv svih zmija. Svaka otrovница imade svoj

otrov, iz kojeg se mora specijalno udesiti serum za suzbijanje toga otrova.

Najpoznatiji učenjaci, koji se bave proučavanjem zmijskih otrova i njihovog djelovanja, jesu Calmette, Phisalix, Bertrand, Brasil, Arthur i dr., a njihovi se instituti nalaze u Lillu, Parizu, Butantanu, Indiji i drugdje. Serumi protiv naših otrovnica, dakle protiv ujeda riđovke i poskoka, prave se u Zagrebu, u Higijenskom zavodu, gdje se prodaju u fiolama po 10 ccm (cijena 31.50 dinara). Poslije ujeda zmije moramo uštrcati injekcionom štrcaljkom svih 10 ccm i onda smo tek sigurni, da ćemo preboljeti ranu. Naši protuotrovni serumi, koji se dobivaju iz otrova uhvaćenih poskoka i riđovka, vrlo su dobri, tako da svojom kakvoćom nadmašuju dapače francuske serume, koji su do sada slovili kao najbolji.

Premda danas serumi prodiru i na selo, gdje i prijeti najveća opasnost od uboda zmija, ljudi se liječe još »po domaću«. Ako nemamo pri ruci serum, ne preostaje nam ništa drugo, nego ranu nožem razrezati u križ i zaliti jakom rastopinom hipermangana, odnosno kakovim vrućim željeznim predmetom ispaliti ranu. Žile se na ruci, odnosno nozi mogu čvrsto podvezati, ali to ne smije trajati dulje od pola sata, jer nam nakon pola sata, što je u tom dijelu tijela obustavljen krvotok, počinju umirati pojedine stanice i mišići, a to dovađa do još većih komplikacija. Ranu isisati možemo samo u tome slučaju, ako su nam zubi posvema zdravi i ako nemamo kakovu ozlijedu na jeziku ili nepcu, jer nam time otrov ponovno dolazi u krv.

Seljaci poznavaju za lijek još neke trave, masti, kamenje, koje po njihovom pričanju ima upravo čudotvornu moć. Međutim, u to se ne možemo mnogo pouzdati. Ako već nemamo seruma pri sebi, ne preostaje nam drugo, nego ranu rasjeći, zaliti je hipermanganom i potražiti najbližeg liječnika.

Planinari!

Budite oprezni i ne izlažite se opasnostima!

Osigurajte se protiv nezgoda pri planinarenju!

Morem i kopnom od Sušaka do Ulcinja

Kap. Duro Pany (Sušak)

S putovanja »Pelješcom«

»Hrvatski planinar« je početkom prošle godine opetovano skrenuo svojim čitaocima pažnju na planinarsko-turistička putovanja sa parobrodom »Pelješac« od Sušaka do Ulcinja, koja je uvela Dubrovačka parobrodarska plovidba na poticaj Saveza planinarskih društava. Hrvatskom planinarskom društvu ide puna zasluga, što je pokrenuta akcija za što bolje upoznavanje planina duž naše morske obale i time našem planinarnstvu dat jedan novi smjer. Velika aktivnost brojnih podružnica HPD u raznim mjestima Hrvatskog i Dalmatinskog Primorja doprinijela je, da je i naše otoče dobilo zasluzujuću pažnju, jer ta naša rivijera predstavlja za svakog prijatelja prirode posebnu atrakciju. S nekoliko članaka i snimaka pokušati ću, da prikažem prijateljima našega mora utiske sa tih putovanja u nepoznate krajeve Jadrana. To u očekivanju, da i drugi jako zavole naše more.

I Od Sušaka, preko Velebita, do otoka Ist

Usprkos talijanskim sankcijama bilo je kod našeg dolaska u Sušak u luci vrlo živo. Brojni veliki parobrodi su u luci i na gatu ispražnjavali svoje goleme utrobe, dok su drugi parobrodi gutali velike količine drvene građe za prekomorske krajeve. I ako se tu radi o milijunskom teretu po vrijednosti i težini, čitav se taj silni rad odigrava bez vike i buke. Samo zvrndanje dizalica svojim akordima daje glazbu tome kretanju. Motrimo rad i divimo se skladu čovjeka, sile i mase.

»Pelješac« je zeuzeo skromno mjesto u kutu luke, između ocean-skih parobroda, te pod punom parom čeka svoje nove goste, koji će zauzeti dan prije upražnjene kabine. Putnike »Pelješca« svatko na Sušaku već prepoznaće, jer se inače ne dolazi u Sušak u gožericama. Tako se dešava i onom planinaru, koji ne kani sa nama na put, da ga šalju na parobrod.

Na brodu dočekuju putnike zapovjednik, kapetan Miše Stanković i prvi časnik, kapetan Ivica. Prtljaga se smještava u kabinama i upućuju se prve formalnosti oko međusobnog upoznavanja.

Odlazimo! Naš brod se provlači kao dijete između odraslih. Za malo vremena izlazimo iz luke uzimajući smjer prema Kraljevici.

Novo izgrađeni Sušak prikazuje nam uspješnu borbu za osvojenom samostalnošću: ostavljajući prepunu luku parobroda shvaćamo potrebu, da se proširi luka na Martinšćicu i prepusti dio prometa Bakru. Mimo nas prolaze Urim, ulaz u Bakarski Zaliv, Kraljevica pa Sv. Jakov, Crikvenica, Selce, Novi.

Put nas vodi blizu samih kupališta, odakle nas brojni gosti pozdravljaju mahanjem, a »Pelješac« im odgovara kratkim zviždanjem.

Naša jahta ulazi u Senjsku luku. Počinje naš prvi uspon; uspijemo se do N e h a j g r a d a, gdje nas dočekuje ogromni ključ u rukama čuvara. Uzlazimo na gradske bedeme, odakle se otvara prekrasan izgled na obalu, otoče i Velebit sa Vratnikom. Nije baš hladno i vidim, da se mnogi uzdisaji odnose već unaprijed na sutrašnji uspon u Veliku Paklenicu.

Dok izlazimo iz luke, počinje smještanje oko stola. Hladni dingač upotpunio je već i onako veselo raspoloženje.

Do 7 sati na večer prolazimo podnožjem V e l e b i t a, pa neki Velebitaši tumače vrh za vrhom, dok drugi uživaju u sunčanju na palubi. Suprotni otok P a g čini utisak površine mjeseca; beznadni izgled poboljšava samo jednako tako kamenita Velebitska obala.

Foto: Lj. Griesbach

Kroz Ljubački kanal

Mali prekid čini J a b l a n a c sa šarolikim fjordom Z a v r a t n i c a. Od K a r l o b a g a dalje motrimo novogradnju obalne automobilske ceste, koja će svakako doprinijeti također i upoznavanju Velebita.

Na pristaništu u S t a r i g r a d u p/V dočekuje nas simpatični član HPD i veliki propagator Velebita, don Ante A d ž i j a, sretan da će krenuti slijedećeg dana veća grupa u V e l i k u P a k l e n i c u. Dok su izletnici išli rano u krevet, zabavljali su se ostali na palubi uz radioaparat, pa je Starigrad uz našu rasvjetu i glazbu dobio naročito svečani i rijetki izgled.

Tek je počelo svitati, kad je grupa planinara bila već na putu. Predaleko bi me vodilo, da opisujem uspon do Velike Paklenice, koja je često bila predmetom vrlo zanimljivih članaka u »Hrvatskom

planinaru». Međutim iako su skoro svi poznavali taj kraj iz slika, utisak je bio nadasve snažan. Rano ujutro susrećemo seljanke sa bremenom drva na leđima, kako se žure u Starograd, da ih тамо prodadu barkama, koje ih voze u druga primorska mjesta. Zaustavili smo se kod zadnjeg mlinu Pod Planom i divili se Babinom Kukom i Vaganjskom Vrhom. Na povratku je sunce pripeklo, pa smo iskoristili one dijelove puta, koji su bili još u hladovini, da stignemo prije do mora.

Za izleta u Veliku Paklenicu poduzeli su drugi putnici sa »kantom«, kako su zagrebački filharmoničari nazvali našu jahtu, izlet u Novigradsko more, kroz Ždrijelo, do ušća rijeke Zrmanje. Vožnja tim fjordom je nadasve krasna i može se takav izlet parobrom Jadranse plovidbe iz Sušaka do Obrovca i natrag svakome samo preporučiti.

Rastali smo se od naših starigradskih znanaca, da nastavimo put Planinskim kanalom, kraj Ražanača, u Ljubački kanal. U tome kraju se je naročito dugo zadržao engleski suveren par dana iza nas. Poslije Ljubaća ulazimo u Ninski zaliv pa mimo poluotoka Vir prelazimo Zadarski kanal i uzimamo pravac prema zapadu, do otoka Ist. Pogled na čitavi Velebitski masiv, a naročito na pojedine obeliske, bio je vanredan.

Iza nas se gubi tvrđava Sv. Mihovila na otoku Uljanu, prolazimo mimo Greben i okrenuv smjer prema sjeveru, ulazimo u luku mjesta Ist. Ovdje mnogo motornih jedrenjaka čeka svršetak sankcija, da opet počnu izvozom drva iz Sušačke luke. Na obali nas je dočekala čitava deputacija školske djece. Bacamo sidro i iskravamo se čamcima. To je rijetko mjesto sa popločenim ulicama, od sijeva u čistoći i prijaznosti stanovnika. Dogovaramo se za jednu pučku zabavu poslije večere na trgu, jer u Istu nema gostiona. Mnogi su iskoristili priliku za ponovno kupanje na lijepoj plaži. Na večer nas je razveselio brodski kuhar s jatom jastoga, koji su se najprije koprcali na palubi, a onda u loncu. Što se tiče pučke zabave dovoljno je spomenuti, da su zadnji učesnici došli na brod za izlaza sunca, a vrijedni Istanj da su častili slatkim pjenušavim vinom sve svoje goste.

II Od Ista, kroz Kornatsko otočje, uz otok Jabuku, u Biševsku modru špilju, do Splita

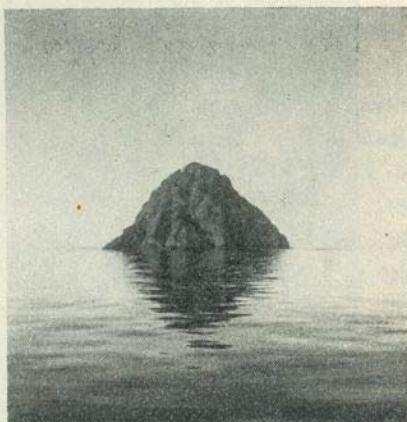
Sunce je sa Velebita bacalo svoje prve zrake na modri Jadran, kad se je sidro »Pelješca« rastalo od morskog dna u zalivu mjesta Ist. Još jedan pozdrav dragim domaćinima i još dražim domaćicama, pa da krenemo put juga, ravno prema svjetioniku Veli Rat, koji leži

na sjevero-zapadnoj strani otoka Dugi. Svojom impozantnom visinom od 48 m, to je najviši svjetionik na našoj morskoj obali. U okolnim uvalama je tu vrlo bogati ribolov, na žalost veoma malo iskorišćavan.

Nastavljamo naš put ispod zapadne strane otoka Dugi, koji u velikim strminama pada na toj strani ravno u otvoreno more. Na lijevoj strani prolaze kraj nas goleme pećine, u kojima su morski valovi zasjekli oštре brazde, na desnoj strani prostire se beskonačna pučina, čiji se horizont gubi u jutarnjoj magli. Ne možemo se nagledati tih silnih stijena i prikaza, koje neprestano niču, stvorene od udubina i izbočina, ne možemo razumjeti strašnu snagu mora, po

Foto: Sirovy

J a b u k a

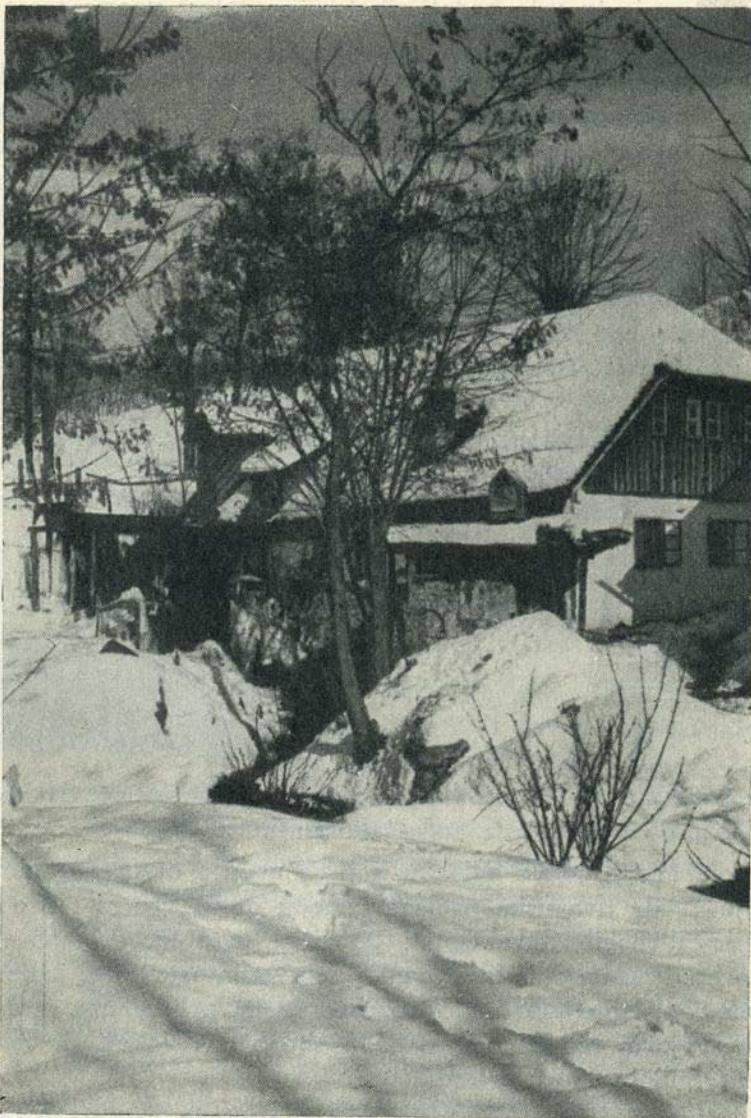
kojem sada plovimo tiho i mirno; gotovo ne vjerujemo, da ima sila koja može da razbjesni tu sada tako glatku površinu.

Prolazimo Tajerski zaliv, u koji se ulazi s otvorenog mora, ali do kojeg vode dva uska prolaza između otoka Dugi i Kornat, ravno iz Šibenskih voda. Oblak dima na jugu kazuje nam, da je kratko pred našim dolaskom engleski suveren ostavio te jedinstvene predjele, do sada tako malo poznate našim prijateljima mora. Nemilosrdni vozni red sili nas dalje, i ako bi svi voljeli, da nekoliko dana uživamo ovdje u prirodi.

Ulazimo u Kornatsko otočje, koje se proteže duž čitave zapadne strane otoka Kornat, u dužini od kojih 40 kilometara. Puna tri sata vrludamo kroz bezbrojne otoke, otočice, školje i grebene, koje je čarobna ruka ovdje bez štednje i na stotine rasijala. Svatko od nas ima jednaku želju: vratiti se opet amo u te krajeve.

Ostavljamo na lijevo u daljini Šibenik i simpatično mjesto Primosten te konačno pod večer ulazimo u Rogoznicu.

(Nastavit će se)

Promjene, koje nastaju izmjenom godišnjih doba, nigdje se tako jasno ne zapažaju kao u slobodnoj prirodi, na planini, u selu... Najljepši je prelaz iz zime u proljeće. I najdeblji snježni pokrov uzmiče pred toplinom proljetnog sunca. Nestaje ga sa stabala, grana, sa krovova kuća... Sunce kao da ga izgriza, a zemlja guta. Zrak je pun vlage, junci se pune vodom, potoci i rijeke bujaju. Na okopnjenim mjestima niču proljetnice. Slika nam prikazuje ovu nejednaku borbu snijega i sunca u Šestinama. Snimio ju je naš član V. Novak.

Grossglockner

Vladimir Marion

Zatvorio sam oči.

A kad sam ih opet otvorio, upitao sam se: to je dakle Grossglockner? Ovamo li sam htio doći? To je taj div, o kome sam katkad sanjario (tamo negdje dolje duboko, u magli, u blatu, u noći).

Zatvorio sam oči.

Kad sam ih otvorio, htio sam ga pogledom obuhvatiti (ta slika neka ostane u meni). To je dakle on. Ljudi, koji dolaze iz tmine i noći u dan, zabili su tu, na najvišem vrhu, križ. To je dakle on: ove nedostizive visine, ovo nebo, plavo i divno, sunce, koje se rađa i razlijeva krv svoju po oblacima, jutarnjim maglama i tisuću planina naokolo. To je on, koji se je prkosno i moćno uzdigao u te visine, kao i sva ta krajina, uznemirena, ponosna. Kao silni valovi, kao silne želje, kao silne nade i prijetnje uzdigao se je i on i sav taj kraj oko njega. Poletješe u vis moćno, nezadrživo. Ali slomi im se snaga, ponestade im daha i hiljade vrhova, planina, bregova polomi se, iskida. Otuda oni fantastični oblici, uvijek novi, nezamišljeni, neviđeni. Oko čovjeka otkriva nebrojene vrhove. Svi stadoše, svi slomljeni, svima nesto snage za novi uspon, ali svi streme u vis. Široka su to bila, kao moćna, ogromna leđa orijaša, koji se počne uspravljati, ali sustade, ledeni i široki vrhovi do njih, piramide i igle. A on se je uzdigao nad sve, sav u snijegu i ledu, što cakli u jutarnjem suncu. Ponosan, vitak, ruho mu se sjaji i prelijeva. Njega želje najviše ponesoše, al' i on ostade tek želja, san.

Je li to on, koji mi jučer dade onaj zalaz sunca?

Sunce je umiralo jučer među ovim divovima.

Oblaci sviju oblika skupiše se da tuguju nad njegovim ležajem. Tisuću planina, tisuću silnih vrhova požališe za toplinom i svijetлом sunca. U večernje magle se zaviše, u hiljadu sjetnih boja i sjena oplakivahu ga. Neprestano su mijenjali turobne odore svoje. Sve mračniji i tamniji bili su likovi njihovi. A sunce na umoru dade im još nešto krvi svoje. Bila je to krv srca njegova, pa rumenija i žarča no ikada poškropi sumorne silhuite bregova. Još jednom oživješe od nje. No sunce za čas zađe. Planine na zapadu očrtavahu se tačno i silno, kao da mu žele podići ogromnu dostoju grobnicu i spomenik. To bijaše doista grobnica, nikad sazidana, uzvišena, silna. Oblaci se skupiše nad tom grobnicom. Plakali su, a na njima je još živjela krv sunca, koje je nestalo. Ostali su vjerni i ne podoše nikud. Čekali su i tugovali nad tom grobnicom i želili, da i njih nestane. Planine su postajale sve tamnije, sad jedna pa druga nestajaše i stopiše se u ništa, u maglama, sve većim daljinama, u noći.

Ili je on to, koji mi dade ovu noć?

Silni, ludi vjetrovi nasrnuli su odnekale kao bijesni psi. Urlali su, rušili su, lomili. Sve su htjeli srušiti i slomiti. Zavijali su prijeteći smrću i propašću, harali svuda, smijali se zlorado, ludački. Ali on se isprsi silan, nepobjediv, vječan, i slika njegova zasja u svijetlu zvijezda, koje se odjednom nađoše nad nama. Kroz prozore skloništa promatrali smo tu noć, u kojoj se je sve uskovitlalo, zakipilo, a on, koji prkosi svemu, uli pouzdanje u srca naša.

Zatvorio sam opet oči.

Pomislih: to li je dakle on?

I odjednom: ne vidjeh li ga već negdje?

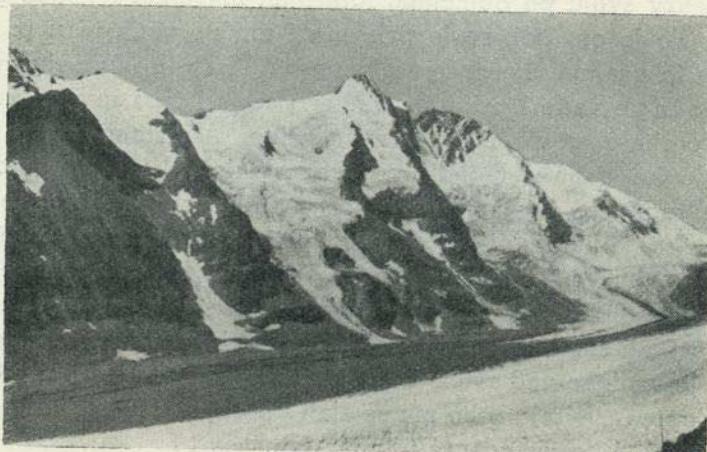

Foto: V. Marion

Grossglockner (pogled sa Franz Josefshausa)

Ne vjerujući otvorio sam oči. Ne, ne, ta slika, ta divna, ne-zaboravna slika je nova.

Ali ne mogoh se otresti misli, da sam to sve već negdje video.

Tada sam gledao širom otvorenih očiju i vidjeh još mnogo više, nego što mi je ta krajina preda mnom mogla dati.

A kad ih zatvorih, gledao sam dalje.

Gdje sam to ja već jednom njega video?

Da li je to bilo možda onda, kad sam se sa sestrom usred uskovitlanog oblaka uspinjao na Velebit? Onda, kad nam je odjednom, čarolijom nekom, sunce rastjeralo oblake baš u času, kad smo stupili na vrh Velikog Zavižana, i kad nam se rastvorilo velo nad Kvarnerom, otocima, obalom. Okupan, divan zrak, more plavo, zanosno, obala, pećine, planine uz more, sve sjajno, čisto, novo, blizu na dohvati ruke, sve to leži pod nama. Ta slika pred našim je očima,

a sve drugo, od Crikvenice na sjever, od polovice Krka na sjever i zapad, od Sv. Jure na jug, pa čitav Velebit, sve iza nas, sakrito nam je još uvijek u neprozirnoj magli i oblacima. Nad nama još jauče vjetar, a kad se okrenusmo, nestade i naše slike u oblaku.

Ili ga vidjeh one noći na Velebitu? Kiša je lijevala potocima, vjetar je htio da odnese našu kuću, koja je sva cvilila i stenjala, a gromovi su udarali divlje, bez prekida. Stostruko su odjekivali u planini, ali i najjači blijesak tek najbliže je mogao osvjetliti i proderati na čas tmasne oblake. Odjednom nas začudi tišina i neko

Foto: V. Marion

Dio s uspona Hofmannovim glečerom

mlječno svijetlo. Poskakali smo sa naših kreveta, a sa prozora ugledasmo čudesnu sliku. Mjesec na nebu bez oblaka ocrtava i obasjava Velebit pred nama, nas same, a pod nama duboko dolje kupa se u tamnom, noćnom moru i poigrava na otocima.

Ili, zar je to bilo možda one noći, kad podoh na Prenj? Vidio sam još na polasku visoko gore nad šumama sure njegove stijene u zadnjim tracima sunca. Dugo smo išli u sumraku bilom brijege. Odjednom smo ugledali susjedni greben planine u čarobnom, mlječnom svijetlu mjeseca. Kamene stijene uzdizahu se nad šumama, a duboko pod nama ostade kotlina, iz koje podosmo. No doskora smo zašli u ogromne, stoljetne bukove šume, mjesec ostade sa druge strane bila, a crna noć nas primi. Bez naše acetilenske

svjetiljke ni koraka ne bismo više učinili. Oko ponoći smo srećom našli šumarsku kolibu.

Ili onda, kad smo se u magli i kiši uputili kroz kotlinu Vrata do Aljaževa doma? Kiša je slabila, oblaci postadoše rjedi, nekakovo prigušeno svjetlo prodre do nas. U čudesnim, fantastičnim oblicima uzdigoše se desno i lijevo nad nama alpski vrhunci i, odjednom, nad svime, visoko gore, konture Triglava.

Ili to bje na žarkom suncu biokovskom?

Ili gdje na kojoj drugoj planini?

Ili negdje uz plavo more, za onih dana, večeri, noći?

Ili gdje drugdje?

Možda negdje u našim šumama, dok vjetar blago prolazi granjem, igra se lišćem, koje radosno šušti, dok hlađi čelo i ispunja pluća svježim šumskim zrakom, novim nadama, radošću, pouzdanjem.

Možda kakve sumorne noći, dok vani lijeva ustrajna jesenska kiša, dok se sve davi u blatu, — možda je to bilo u srcu čovjeka?

Da, doista, zar onaj slijepac, koga vidjevali nedavno u onom velikom gradu uvijek na istom uglu, onaj nesretnik koji čeka milostinju, koga svi napustiše do psa vodiča (ruka čovjeka gladila je glavu životinje, a oči tog psa gledale su pametno, tužno, začuđeno u taj svijet, koji sve nekuda beščutno juri i prolazi kraj njegova gospodara), zar on nikad ne će ovamo doći, zar je to njemu sve uskraćeno?

Dosjetio sam se tada, gdje sam već jednom video tu nezaboravnu sliku pred mnom, taj silan brijeg. Znao sam, odakle mi je poznat.

Vjera u smisao života, želje i nade, žive u srcima našim.

U planini, u prirodi prisluškujemo ritam života.

No to su i slike i simboli naših htijenja, želja.

Strmim ledenjacima veremo se sve više k vrhu tog orijaša, a svaki neoprezni korak mogao bi nas povući u nepovrat, smrt. Niz ledeno njegovo ruho, što se cakli u jutarnjem suncu, nestao bi jedan čovjek, jedan život. No on bi ostao miran i uzvišen.

Htijenje naše uzdiže nas vjeri, željama, nadama našim. Ali jednoga dana svatko od nas skliznut će negdje. Učinit će neoprezan korak ili će ga umor svladati. Jedan krik ili možda ni to. Kliznut ćemo niz bijelo, ledeno ruho, što se cakli u jutarnjem suncu. A on će ostati miran i vječan, kao i ono, u što vjerujemo.

Nestat ćemo negdje u njemu — i ostati.

Planinari,

posjećujte naše planinarske domove!

O potrebi osiguranja kod planinarenja

Nažalost imademo i odviše često prilike čitati u dnevnim i planinarskim novinama o nesrećama, koje se dešavaju prilikom planinarenja, naročito u krajevima, koji su poznati sa svojih strmih stijena, tog, rekao bih, mamca svakog planinara. Ali nisu nezgode kod planinarenja ograničene samo na te krajeve. Zapamtili smo slučajeve, koji su se desili i u krajevima, gdje nema izrazito strmih stijena, opasnih snijegova i ledjenjaka, nego su poznati baš kao pitomi i potpuno bezopasni. I mi se s iskrenim bolom sjećamo nekolicine naših drugova, koji su svoje mlađe živote položili na žrtvenik one divne, neodoljive Prirode, koja im je jedina činila život ljepšim i vrijednijim. Ali kraj svega idealizma, kraj sve ljubavi za Prirodu, kruta današnjica sili nas, da mislimo i na posljedice, koje nastaju, kad mlad čovjek izgubi život nenađano, u težnji za upoznavanjem onog većeg, ljepšeg...

Baš ta misao bila je vodiljom upravnog odbora našeg društva, da kraj briga oko izgradnje odnosno dovršenja svog divnog doma na Medvednici i svega onog sitnog posla, koji se redovno ne zapaža, ali je neophodno potreban za održanje i daljnji razvoj društva, osobitu brigu posveti tom pitanju i da po uzoru inozemnih društava pruži svojim članovima mogućnosti, da budu osigurani za slučaj nezgode prilikom planinarenja i skijanja. I nakon dugih pregovora sa raznim osiguravajućim zavodima uspjelo je zaključiti vrlo povoljan ugovor sa Općim osiguravajućim d. d. »Sava« u Zagrebu. Uvjeti tog ugovora daleko su povoljniji, nego je to slučaj kod inozemnih planinarskih društava. Potanje o uvjetima, visini osiguranih iznosa, o slučajevima, za koje osiguranje vrijedi, riječju o potankostima, koje interesiraju naše planinare, izvjestili smo u 3. broju našeg glasila, pa zato nećemo to ponavljati, nego ćemo se pozabaviti nekim drugim momentima, koji će možda biti potrebni, da pokažu, u čemu je uspjeh našeg društva u pogledu zaključka tog osiguranja.

Gоворити о потреби осигуранја у данашње vrijeme, кад је идеја осигуранја продрла у најшире кругове и ухватила дубоки коријен чак и код селјака, који сваку такову и сличну »новотарију« прими с највећим опрезом, држимо да nije потребно. Можемо рећи, да је данас готово сваки човјек, нaročito у градовима и већим мјестима, осигуран, па било то privatно, по својој слободној волји, било обvezatno, по постојећим законима. Осигуранје обухвата данас разне гране, као на пр. штете код транспорта, кредитних продажа, carinskih пристојба код аутомобила, али понавише штете од поžара и грома, штете од пропалне крађе, па даље осигуранје од posljedica uslijed незгода pojedinaca. Mnoga društва, dakle веће zajednice, заклjučују с осигуравајућим заводима осигуранја за своје чланове и то било ради тога да се очувавају од штете, која би могла настати на њиховој имовини, било ради тога да им пружи могућности, да у случају смрти бар за прво vrijeme опскрбе своје најблиže и најмиле или пак да у случају непоспособности за рад и привредниvanje добију неку свту, којом ће си моći помоći, док си живот не urede тако, да не падну на терет zajednice или društva. Само се по себи разумије, да се за тако-ва осигуранја заклjučују posebni ugovori između društva и осигуравајућег завода, у којима су utvrđene sve pogodnosti i prednosti, под којима може члан tog društva ili zajednice заклjučiti своје осигуранје. Да су такове pogodnosti i prednosti daleko веће, nego ih pojedinac може ikada polučiti, nije потребно posebno govoriti.

Има сигурно mnogo чланова našeg društva, koji su među inim osigurani i protiv nezgoda ne само obveznim osiguranjem protiv posljedica tjelesnih nezgoda u zvanju nego i kod privatnih osiguravajućih zavoda. Ali ima, a то je још

više sigurno, vrlo malo onih, koji su, makar oduševljeni i strastveni planinari, osigurani i protiv posljedica tjelesnih nezgoda kod planinarenja i skijanja. Razlog tome treba tražiti u činjenici, da su takova osiguranja vrlo skupa, a uvjeti, pod kojima privatni osiguravajući zavodi takova osiguranja preuzimaju, vrlo teški, a mnogo puta i nepovoljni. I baš u tome je naše društvo uspjelo da poluči rezultate, koji će potpuno zadovoljiti i najstrožeg kritičara, a iznenaditi i mnogog stručnjaka. Ovdje treba spomenuti, da je Opće osiguravajuće d. d. »Sava« pokazalo vanredno razumijevanje za namjeru Upravnog odbora našeg društva i potrebu naših članova te je u tom smislu i pokazalo vanrednu susretljivost. Redovito se naime zaključuju osiguranja pojedinaca protiv nezgode kod planinarenja i skijanja na taj način, da se ograničuje bilo visina uspona ili vrijeme (godišnje doba), kad se izleti mogu poduzimati, bilo da se uvjetuje prisustvo vodiča pri usponima sa puzanjem ili se isključuje upotreba neoznačenih puteva. Sve su to za svakog planinara neugodne zapreke, da bude osiguranjem vezan na poznate mu, a propisane puteve, vrijeme itd. kraj nerazmjerne vrlo visoke premije. Međutim je i stanovište zavoda razumljivo, jer planinarenje i skijanje predstavlja težak rizik za svaki zavod, osobito u zemljama, gdje taj pokret još nije uhvatio onaj korijen, kao što je to slučaj u inozemstvu i gdje je broj osiguranika za te specijalne pot hvate i odviše malen, da bi zavodu mogao bar približno dati izjednačenje tog rizika t. j. dovesti rizik društva u odgovarajući omjer prema broju osiguranika. Posljedica toga su visoke premije i ograničenja, kako sam ih naprijed istaknuo. U osiguranju pak, koje je naše društvo zaključilo, uključene su sve one nezgode, koje se mogu desiti prilikom planinarenja u bilo kojoj visini i na bilo kakvom terenu u cijeloj Evropi. Sada su nam, u tom pogledu, otvoreni svi putevi i na najviše evropske vrhunce, vodili oni preko glečera ili stijena, bili oni prohodni ili zasuti debelim naslagama vječnog snijega i leda ili prolazni samo na skijama. Od polaznog mesta do cilja i natrag do mesta, u koje se vraćamo upotrebjujući bilo koje prometno sredstvo, osigurani smo uz bagatelnu premiju od Din 42.— godišnje. I tu ćemo premiju moći sniziti, čim nas bude veći broj, pa je stoga potrebno, da se svaki planinar, koji nije samo planinar na papiru, nego se zaista i bavi planinarenjem i upoznavanjem prirodnih krasota, osigura, jer se time ne koristi samo pogodnostima, koje ne može drugdje da dobije, nego svojim pristupom u krug osiguranika-članova našeg društva povećava i broj istih, a time doprinaša korist svim svojim drugovima, a opet i sam sebi, jer što je veći broj osiguranika, to je jeftinija i premija. Sada je dakle na svakom pojedincu, da se osigura, da skine sa svojeg vrata onu stalnu brigu, što će biti, ako mu se nešto dogodi. Ova je briga bila katkada uzrok, da mnogi od nas nije poduzeo kakovu turu, koju bi htio poduzeti, da bi se i u tom pogledu dovinuo visine, na kojoj se nalaze inozemni planinari. Pristupom u krug osiguranika izkazat će svaki član Upravnom odboru svoje priznanje na brizi, koju on vodi; o svojim članovima, stvarajući ne samo nove tekovine, nego popunjavajući i one propuste, koji su prije bili učinjeni. Uvjerен sam, da će se naši članovi i matice i podružnice rado poslužiti tim osiguranjem, kako bismo već i ove godine postigli broj, koji predstavlja minimum za sniženje premije. To će biti drugi uspjeh, ali ovaj puta uspjeh naših članova, koji će opet pokazati ne samo ljubav prema društvu nego i visoku planinarsku svijest hrvatskih planinara.

S. Š.

Hrvatski planinari čuvaju svoje planinsko bilje.

Članski sastanci održavaju se svake srijede u 20 sati u društvenim prostorijama. Gosti dobro došli.

Iako je ova zima s obzirom na snježne prilike i mogućnosti za skijanje isto tako podbacila kao i prošlogodišnja, ipak je bilo moguće, da se na Medvednici održe dva skijaška natjecanja za Prvenstvo ZZSP-a i to: u klasičnoj kombinaciji 30. i 31. siječnja (u priredbi Haška) i štafetno natjecanje 4×10 km. dana 21. veljače (u priredbi HDP »Runolist«). Sudjelovanje naših članova na tim natjecanjima bilo je minimalno. Tri zime redom bez mogućnosti za vježbu učinile su, da su naši prijašnji natjecatelji odpali, a od mlađih se natjecatelja tek maleni broj odvazio da nastupi na tim natjecanjima.

Tako se u drugom dijelu klasične kombinacije — na natjecanju u skokovima na podsaveznoj skakaonici na Sljemenu — što se je klasificiralo i posebno kao samostalne skokove za prvenstvo ZZSP-a, prijavio od naših članova samo Dragman M. On se je, s obzirom na to, da ove godine uopće nije imao prilike za training, morao zadovoljiti sa 7. mjestom (21 m, 18.5 m, 18.5 m) između 14 natjecatelja. Pobjedio je Topali V. od Maratona, koji je ujedno pobjedio i u klas. kombinaciji za god. 1937. Ovo je bilo tek drugo natjecanje u klasičnoj kombinaciji za prvenstvo ZZSP-a. Na prvom natjecanju, koje je održano 1935. god., pobjedio je naš član Čubelić V. pred Topalijem te time prvi nosio naslov prvaka ZZSP-a u klasičnoj kombinaciji.

Na štafetnom natjecanju za prvenstvo ZZSP-a nastupili smo samo sa jednom štafetom u postavi: Schoringer, Vukmanić, Maršanić i Šepić. Kako je četvrti član dan prije natjecanja naglo obolio, to smo nastupili samo na tri izmjene te prema tome nismo ni mogli biti klasificirani.

No zato su članovi agilne Ski-sekcije na-

še podružnice »Risnjak« u Delnica-ma na oba ova natjecanja ponovno pokazali svoju veliku premoć u daljinskim natjecanjima među članovima ZZSP-a. Tako su na daljinskom natjecanju na 18 km. za prvenstvo ZZSP-a zaposjeli sva prva tri mesta članovi podružnice HPD »Risnjak« i to: 1. Majnarić Miha 1 s. 16:11; 2. Rustanberg M. 1:23:13; 3. Majnarić N. 1:23:39. Prvi Zagrebčanin Šafar I. (Hašk 1:23:39) plasirao se tek na četvrtu mjesto. Zatim slijede kao 5. Doršić F. (Grafičar 1:23:46); 6. Topali V. (Maraton 1:25:05); 7. Kezele I. (HPD »Risnjak« 1:25:28); 8. Mušić Lj. (Hašk 1:27:06); 9. Tomac I. (HPD »Risnjak« 1:28:07); 10. Tauber O. (Makabi 1:28:34); 11. Šurbek L. (Runolist 1:29:01); 12. Reiser I. (ZKD 1:29:26); 13. Pleše S. (HPD »Risnjak« 1:30:07); 14. Puh W. (Hašk 1:34:03); 15. Žagar A. (HPD »Skradski Vrh« 1:34:07); 16. Wolf L. (Hašk 1:35:22); 17. Jauk A. (HPD »Skradski Vrh« 1:36:37); 18. Stanišlav Lj. (Maraton 1:36:50); 19. Mance N. (Hašk 1:36:51); 20. Petranović V. (HPD »Risnjak« 1:37:22) i t. d. još 14 natjecatelja.

Među juniorima pak pobjedio je Briški V. također član SS-HPD »Risnjak« u vremenu od 51:56, a na treće mjesto se plasirao naš član Šepić Z. (55:47) kao jedini natjecatelj SS-HPD-a Matice na tom daljinskom natjecanju za prvenstvo ZZSP-a. Kako se ovo natjecanje klasificiralo i za Prvenstvo Zagreba, to se naš član Šepić Z. među juniorima plasirao na drugo mjesto.

Jačina i premoć natjecatelja SS naše podružnice iz Delnica još se jače ispoljila u oštroj borbi na štafetnom natjecanju, na kojem je nastupilo 11 štafeta u borbi za naslov prvaka ZZSP-a, osvojivši 1. i 2. mjesto u vremenu 4:05:41, odnosno 4:21:02 pred Maratonom (Žingerlin 1:00:30, Stanišlav 1:05:30, Obadić 1:10:00, Topali 1:06:38), koji je kao prvi zagr. klub prošao 3. kroz cilj u vremenu od 4:22:38, te Haškom, Runolistom, Slalomom i Cepinom. Time je prelazni pokal, kojega je SS-HPD »Risnjak«, Delnice, osvojila i lani, po drugi puta osvojen. Pobjedničke štafete bile su u slijedećim postavama: I. Majnarić N.

56:00, Pleše J. 1:04:30, Rustanberg M. 1:03:00 i Majnarić Miha 1:02:11, a II. Šafar B. 1:02:30, Kezele I. 1:01:30, Šipek I. 1:11:30 i Kezele M. 1:05:32.

Maribor — Zagreb. 28. veljače o. god. održano je međugradsko natjecanje između momčadi Maribora i Zagreba na Po-horju u blizini Senjrovog doma. Oba grada nastupila su sa po četrnaest vozača, od kojih je prvih deset išlo u placement za kvalifikaciju. U momčadi Zagreba nalazili su se i članovi Ski sekcije HPD-a i to: Gutshy-Šprem Tugomir i Bedenko Tomislav. Obojica su se uspjeli plasirati za konačni redoslijed, tako da je Gutshy-Šprem zauzeo sedmo, a Bedenko deseto mjesto u momčadi Zagreba.

Skijaški raj na Platku. Brojni primjeri dokazuju, da se skijaški sport rapidno razvija i da dobiva sve više pristaša u našim krajevima. Konačno su i naši ljudi uvidjeli svu ljepotu i korist, što sobom donaša taj lijepi, bijeli sport. Živa akcija među podružnicama HPD-a za populariziranje skijaškog sporta među čirokim slojevima naroda te propaganda za krasne skijaške terene po hrvatskim krajevima naišla je na puno razumijevanja u svim krugovima, tako da se već sada opaža bogati plod toga nastojanja.

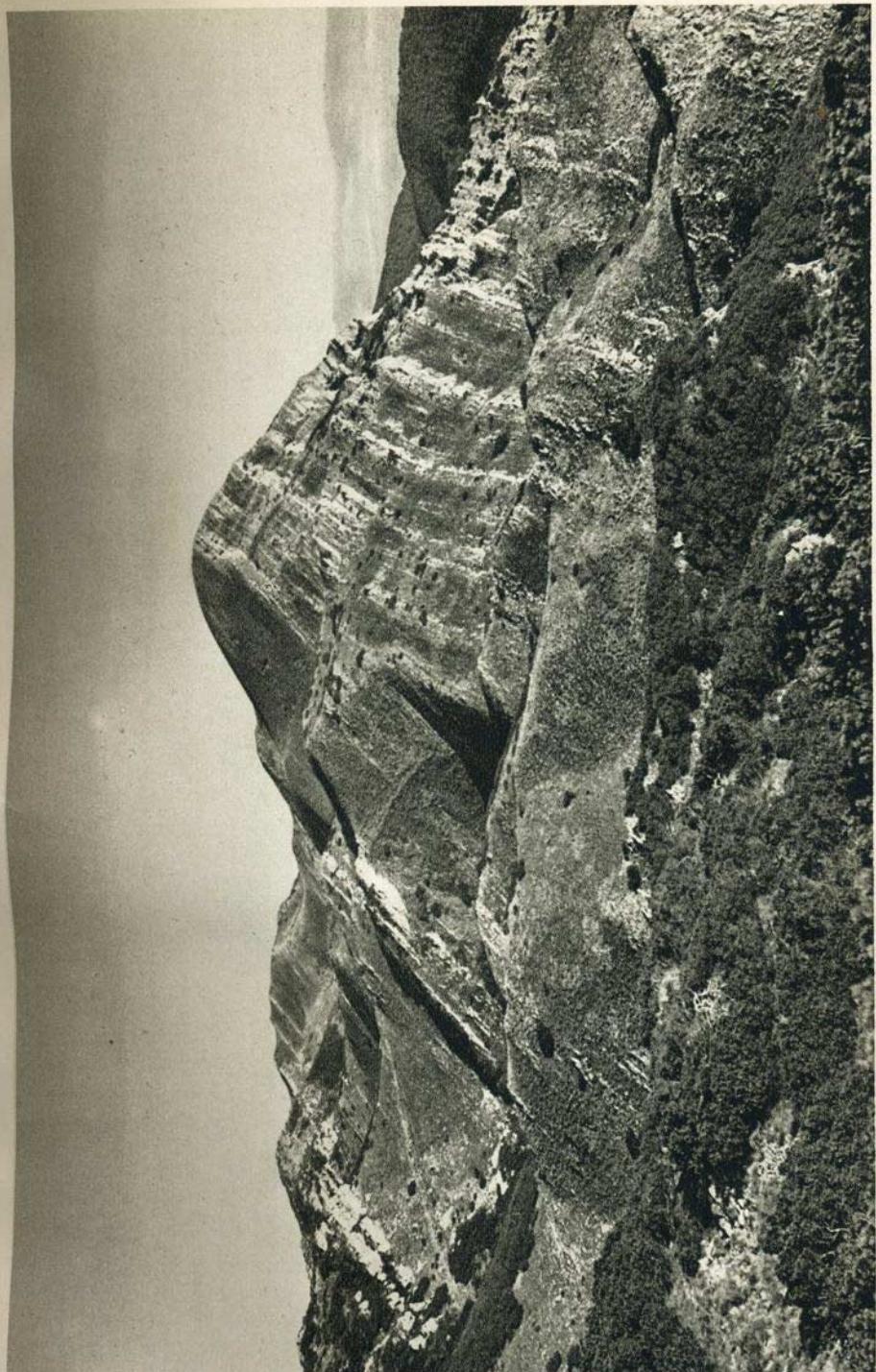
Podružnica HPD-a »Velebit« u Sušaku u svjesna svojih, široj javnosti još do sada nepoznatih prirodnih krasota, naročito zimskih, priredila je 7. ožujka t. g. na Platku u svrhu propagande skijaškog natjecanje u spustu. Na natjecanje su pozvane sve podružnice kao i matica u Zagrebu. Ujedno se odazvao poziv i velik broj zagrebačana, pripadnika ostalih klubova, u želji, da vide taj novi skijaški raj, za koji su već mnogo čuli. Tako se je za natjecanje prijavilo 38 natjecatelja. Osim brojno zastupanih Suša-

čana, koji su se vanredno plasirali osvojivši u momčadskom placementu drugo mjesto, sudjelovala je i podružnica HPD-a »Risnjak«, kao i dva člana matice u Zagrebu.

Članovi HPD-a plasirali su se kako slijedi: 2. Pleše Josip, HPD Risnjak 2:54,4; 6. Lipovčak Miljenko HPD Velebit 3:17,6; 11. Kajba Zvonko, HPD Velebit 3:26,8; 12. Fučkar Drago, HPD Matica 3:28,0; 14. Rustanberg Milan HPD Risnjak 3:38,2; 15. Kramarić Franc, HPD Velebit 3:41,6; 16. Arčanin Ivo, HPD Velebit 3:42,2; 17. Grkinić Božo, HPD Velebit 3:46,2; 18. Šprem-Gutschy Tugomir, HPD Matica 4:07,4; 21. Kezele Mirko, HPD Risnjak 4:23,0; 23. Zidarić Drago, HPD Velebit 4:40,8; 25. Dr. Golub Ivo, HPD Velebit 7:14,6; 26. Brozinčević Renate, HPD Velebit 7:51,4; 27. Presić Hektor, HPD Velebit 8:25,0.

Najbolje vrijeme postigao je Žingerlin Rudo, Maraton, Zagreb 2:51,6. Natjecanje je imalo svrhu upoznati natjecatelje, kao i sve ostale sa izvanrednim skijaškim terenima, kojima obiluju obližnji vrhunci oko Sušaka, a naročito Platak (1.111 m) i Hrv. Snježnik (1.506 m), a ujedno zainteresirati i oduševiti one još preostale Sušačane za skijanje. Podružnica HPD »Velebit« je u svom nastojanju potpunoma uspjela te dokazala, da posjeduje bogato blago prirodnih krasota, idealne skijaške terene, koji se mogu takmičiti uspješno sa mnogim poznatijim i razvijanijim izletištima. Svakom natjecatelju ostat će posjet i skijanje na Platku, tom idealnom skijaškom kraju, u ugodnoj uspomeni te će tražiti prilike, da ga ponovno posjeti. **Df.**

Slavonski planinarski dan proslavit će se ove godine 18. srpnja na Velikoj Poljani, visokoj 722 m, a udaljenog 3 sata hoda od Pakraca. Tom će prilikom biti otvoren novi planinarski dom naše podružnice »Psunj« kao i proslava 10-godišnjice njezinog rada. Raspored je ovaj: 1. svečana služba božja u 10 sati; 2. blagoslov i otvorenje kuće; 3. pozdrav predsjednika gostima; 4. govor izaslanika matice i 5. svečana sjednica.

MALOVAN (1708 M) U JUŽNOM VELEBITU

FOTO: J. PLAČEK

